

Rudolf Nilsen. Del 4. Fra Lakkegata til Soria Moria på Krim – vi ser nærmere på hans to Russlandsreiser.

Av Erik Odgaard, styremedlem i EGT-historielag.

Utenlandsreisene skulle få en stor betydning i Rudolf Nilsens liv. De to Russlandsreisene stod i en særstilling på grunn at Russland eller Sovjetsamveldet var for ham og hans politiske kamerater framtidens land mens de andre europeiske kapitalistiske, noen også imperialistiske, land representerte fortiden. Derfor vil vi her dvele mest med hans to Sovjetreiser. I lys av det som skjedde under den kalde krigen og i dagens situasjon i 2022 med krigen i Ukraina og den tilspissede situasjonen mellom Putins Russland og Vesten, har jo disse reisene mest interesse for oss i dag.

Rulles første reise gikk som kjent til området Harz i Tyskland. Reisen var en valfart til Heinrich Heine, revolusjonens dikter, for å bruke Martin Nags ord. Som nevnt i del 1 dro han sammen med sin gode venn Arne Paasche Aasen. Paasche Aasen har beskrevet reisen og Rulle som reisekamerat slik: «Det var i inflasjonens tid, så selv unge poeter syntes de hadde råd til å reise litt. Det ble jo mange marksedler med store tall for noen norske kroner. Vi opplevde de skjønne lediggangens dager i Hamburg, Berlin og Hannover. Vi hadde turer til Harz-bergene, til Hildesheim, Wernigerode og Gosslar. Ingen reisekamerat var bedre enn Rulle!»

Lengste oppholdet hadde de i Hannover der de bodde hos en apotekerfrue som drev et pensjonat. De tok ofte turer ut fra Hannover med tog. Flere ganger da de ennå hadde langt igjen til dit de hadde kjøpt billett til, kunne Rulle plutselig foreslå å gå av toget. Når reisekameraten innvendte at det ennå var langt igjen, svarte han bare: «Du kan da skjønne, det blir det samme hvor vi går av. Vi skal i grunnen ingen steds hen. Bare se oss om litt. Og her ser det bra ut. Bare kom nå.» Det viser noe om Rulles personlighet. Han var impulsiv og likte å improvisere. Han likte ikke å planlegge, i hvert fall ikke å følge planene til punkt og prikke.

Han skrev kun ett dikt fra turen, «St.Pauli – Hamburg». Men han fikk skrevet noen morsomme reisebrev til «Rebell». Paasche Aasen sendte flere dikt hjem til Norge. Samlet bidro dette til en etter hvert slunken reisekasse.

I 1925 hadde Rulle og kona Ella sin forsinkede «bryllupsreise» til Paris som omtalt i del 3 om ekteskapet.

Våren 1927 hadde Rulle en tur til Berlin og Øst-Europa med besøk i bl.a. Warszawa, Praha og Budapest.

Utsnitt av et foto av Rudolf Nilsen tatt i Berlin den 12. mars 1927. Det er ingen slående likhet mellom denne virkelige utgaven av Rulle og mannen som har stått på sokkel på Rudolf Nilsens plass siden 1954.

Nyttårsaften 1928 dro han på siste utenlandsreise, til Spania og Frankrike, en reise han ikke skulle komme levende tilbake fra som fortalt om i del 3 og 5.

Rulles første reise til Russland i 1926.

Sitt korte liv til tross klarte Rulle å få med seg to besøk til «det forjettede land» Sovjetunionen, i januar 1926 og i august/september 1927. Han hadde lenge ønsket å reise dit for å bli nærmere kjent med forholdene og de nye menneskene der. Uten støtte fra forlaget «Ny Tid» og «Norges Kommunistblad» hadde det ikke vært mulig å gjennomføre turen. Utstyrt med 400 kr fra forlaget la han veien om København. Som med mange kunstnere før ham ble det mye rangel i Kongens by så pengene gikk snart fløyten. Han måtte telegrafere hjem og få nye 400 kr.

Besøkene i Sovjet har han hyllet i flere av sine dikt. Jeg har tatt med de mest sentrale diktene fordi de setter dagens forhold mellom Russland og Vesten som følge av den russiske krig i Ukraina i relieff. Gjennom sine dikt har han fornemmet den jubel og stemning alle med et glødende engasjement for og en ukuelig tro på bolsjevikrevolusjonen måtte ha følt ved første møtet med Sovjetunionen. For Rudolf Nilsen begynte det allerede ved grensen med diktet «Morgen mot Russlands grense» (fra samlingen «På gjensyn») som oser av jubel og forventninger:

MORGEN MOT RUSSLANDS GRENSE

*Jeg kommer fra dagen i går,
fra vesten, fra fortidens land.
Langt fremme en solstripe går
mot syd. Det er morgenens rand.*

*I jubel flyr toget avsted.
Se grensen! En linje av ild.
Bak den er det gamle brendt ned.*

Bak den er det nye blitt til.

Jeg føler forventningens sang

I hjertets urolige slag.

Så skulde jeg også engang

Få møte den nye dag!

Legg merke til at han omtaler Vesten som fortidens land, at han kommer fra dagen i går. Her blir framtida til, det nye. Ikke rart at han hadde store forventninger. Den samme følelsen hadde ikke bare alle kommunister i Norge også, men også mange (de fleste?) i Arbeiderpartiet. Ennå hadde ikke Stalin fått full makt over partiet og landet, ennå var ikke den gamle garden fra 1917-revolusjonen fjernet, ennå var det rom for diskusjoner og meningsbrytninger, ennå var det noen år før den store hungersnøden i Ukraina på begynnelsen av 1930-tallet som følge av tvangskollektiviseringen, ennå var det rundt 10 år før den store terroren slo til for fullt i 2. halvdel av 1930-tallet. For Rudolf Nilsen og hans kumpaner var det bare godværsskyer på himmelen. Det som var av mørke skyer kom ikke innenfra, fra kommunistpartiet selv, men fra alle kapitalistiske og imperialistiske krefter utenfor landet som ikke ville det nye sosialistiske samfunnet vel. Og det var jo delvis riktig, men den tilslørte at den aller største trusselen kom innenfra, fra Stalin selv og hans lakeier, og senere fra Hitler og nazismen.

I det hele tatt var det en uhemmet positivitet og optimisme som preget hans reiseminner fra Russland. Det var ikke bare politikk som opptok ham. Biografen Faltin Bjørnsen har beskrevet hans opplevelser slik: «Rudolf Nilsens reiseminner fra Russland har en smilende charme. Han er full av romantikk og fortryllelse enten det gjelder en pike som har «øine med så brun en bunn» eller et «sjal av en solgyllen silke». Dette er nokså ulikt ham som i sine Oslo-opplevelser har en noe pessimistisk og vemodig tone.»

Møtet med den brunøyde sovjetiske piken er tema i diktet «Reiseminne» der første verset lyder:

Jeg husker en aften jeg gikk

Med en pike i Moskva etsteds.

Hun skulle ha vist mig en trikk

til en eller annen kongress –

men ikke gikk jeg fra en munn

som hadde så godt for å le,

og øine med så brun en bunn!

Nei, hadde jeg hjerte til det?

Gammelt bilde fra en av hovedgatene i Moskva, Tverskaia. I diktet «Soldag» besynger Rulle denne gaten som «min deilige gate». Vers tre lyder: «Og derfor så jubler vi begge:/ Tverskaia med hele trafikken –/ og jeg med en ny liten vise/på plattformen her bakpå trikken.» I Sovjettiden etter forfatteren Maxim Gorkijs død het gaten Gorkijgaten, men har i dag fått sitt gamle navn tilbake.

Rulle var også inspirert av en sine yndlingsforfattere, Knut Hamsun, som i 1899 foretok en reise til Moskva og Kaukasus. Denne reisen beskrev Hamsun i en fengslende reiseberetning «I Æventyrland» utgitt et par år senere. I en rapport Rulle offentliggjorde to måneder etter sin andre Russlandsreise som omtales lenger ned i denne artikkelen, har han reflektert over sitt møte med Moskva og sammenliknet med Hamsuns møte 28 år tidligere:

«Her var det Hamsun stod for over tyve aar siden og beundret byens skjønnhet. Han hadde staat med sin fot nokså vidt omkring i verden og sett litt, sier han i Æventyrland, men maken til Moskvas Kreml hadde han aldri sett.

«Jeg har sett skjønne byer og jeg synes at Prag og Budapest er skjønne; men Moskva den er æventyrlig.»

Og jeg tenker, at var Moskva eventyrlig den gang, saa er den ikke mindre i dag. (...)

For alle revolusjonære og undertrykte er den oprørets, frihetens arnested. (...)

I millioner hjerter og hjerner lever drømmen om Moskva. (...)

Navnet Moskva er denne epokes kjennetegn, det er underklassens krigsrop, det er løftet om seiren!»

Sin hyllest og jubel til det mangfoldige Moskva har Rulle gitt i diktet med tittel etter byen. Her raljerer han over verdens frykt for den russiske bjørn mens Moskva for ham selv er hans drømmers by som smiler ned til ham fra sine kupler.

MOSKVA

*Godmorgen Moskva, gamle ven,
Med sol i gyldne kuppel-løker!
Jeg kjenner dig så godt igjen
Fra mine drømmers reisebøker.
Slik har jeg alltid visst du var
Så ny og dog med duft av aner –
Med gammel glans av gud tsar
Og nytende ild i flagg og faner!*

*Men slikt et rykte du har fått –
Du slette tid hvor verden hveser!
Du er et kjempestort skafott.
Du vil forgifte oss med teser.
Du er den hele verdens skrekk
Og viser ikke tegn til skrupler.
Du ligger stadig like frekk
Og skinner med de gamle kupler!*

*Du knitrer litt med dine flagg,
og straks er verden redselsslagen:
Nu reiser russebjørnen ragg,
Vårherre, hit med dommedagen!
Han truer jo den milde fred
som hviler over aftenlande,
så tistler i den gode sed
som spirer etter krigens brande!*

*La verden vrøvle dagen lang
og natten med til verdens ende.
Men takk – at også jeg engang*

*fikk se din røde fane brende!
Godmorgen, mine drømmers by,
du hører vel mitt hjertes glede?
Ja, kupler smiler under sky –
et gyllent smil til mig her nede!*

Et moderne bilde av Kreml tatt fra Moskva-floden.

Hans andre diktsamling inneholdt flere andre dikt fra hans første Russlandsreise. Her tar vi med tre vers fra diktet «Fanen på Kreml», ett fra hver av de tre avdelinger som diktet består av.

FANEN PÅ KREML

Avdeling I første vers:

*Så kom den myke skumring
Og svøpte Kreml inn,
først varsomt innved muren
og så om tårn og tind.
Lengst blinket en antennetråd,
En gyllen streng i alt det blå.*

Avdeling II siste vers:

Slik var jeg kommet: med tuseners lengsel og drøm i mitt sinn –

*hit for å dvele ved synet av fanen, som flammer ved natt
høyt over Kreml, hvor engang de gull-lagte tsarørner satt
foldende ut sine vinger til flukt over kuppel og tind!*

Avdeling III siste vers:

Og vi må aldri la vår tro få farve

av gatedypet som vi lever i.

Et grånet hjerte bringer nederlaget –

ved fanen over Kreml seirer vi!

Ved hjelp av Fanen over Kreml skal man må holde motet og viljen til å omskape samfunnet oppe. Det var på denne tiden Rulle skrev sitt mest kjente dikt «Revolusjonens røst», kampdiktet for å oppildne de som skal kjempe på morgendagens lag, det kommunistiske elitelaget («de beste blant dere»). For å oppnå dette trengtes «de rene og ranke», de «kolde og kloke» som vet og ikke de som tror, «de bitre og steile» som ikke har frykt og «de brendende hjerter som aldri gir tapt for tvil».

I disse strenge kravene ligger kimen til diktaturet. Ethvert samfunn og samfunnssystem trenger tvilere og kritikere som kan komme med motforestillinger. Et samfunn der bare de «rene og ranke», de fryktløse «bitre og steile» og de «kolde og kloke» som vet og ikke de som tror, rår, vil aldri kunne oppfylle de «tuseners lengsel og drøm i mitt sinn» som Rulle skriver i «Fanen over Kreml». Slike samfunn ender før eller senere i undertrykkelse av annerledes tenkende og i verste fall diktatur.

Men foreløpig så Rulle ingen mørke skyer på den sovjetiske himmelen og heller ikke på sin reise nummer to.

Rulles andre reise til Russland i august og september 1927.

Den 27. august 1927 reiste en arbeiderdelegasjon på 87 representanter av sted til Sovjetunionen. Reisen gikk via Stockholm, Helsingfors og Leningrad til Moskva. Ca. 20 av deltagerne var medlemmer av Norges Kommunistiske parti. Resten var hovedsakelig fra Arbeiderpartiet og partiløse. Formålet med reisen var å få innblikk i fagorganisasjonene og i de sosiale og kulturelle forholdene i landet etter revolusjonen. Rudolf Nilsen var oppnevnt som sekretær for delegasjonen og skrev en omfattende beretning, «I arbeiderstaten», fra reisen da han kom hjem. Reisen varte i tre uker.

I Moskva bodde den norske delegasjonen på den russiske landsorganisasjonens hotell Novo Moskovskaja rett ved Moskvafloden. På samme hotell bodde også Nordahl Grieg under sitt opphold i Moskva fra 1933 til 1935. (Foto. Naum Granovsky. 1935)

Delegasjonen møtte ledende sovjetiske politikere. Den høyest rangerte de møtte, var Mikhail Kalinin, Stalins trofaste støttespiller og Sovjetunionens offisielle statsoverhode fra 1919 til 1946. Rulle skriver i beretningen: «Da Kalinin trådte inn, sang delegasjonen Internasjonalen på norsk».

Delegasjonen besøkte også forskjellige bedrifter, arbeiderforeninger og idrettslag. Det er interessant at Rulle som normalt var uinteressert i sport og idrett hjemme i Norge, framhevet hvordan den nye arbeiderstaten la slik vekt på sport og kroppskultur. Det hadde tidligere vært forbeholdt de ledende klasser.

Delegasjonen besøkte ikke bare Moskva. Den ble delt i fire som hadde hvert sitt reiseopplegg rundt i Sovjetunionen. Rudolf Nilsen var heldig og var med i den gruppa som skulle besøke Krim.

Fra den 7. partikongress i 1919. Fra venstre Stalin, Lenin og Kalinin. Det skal ha vært 17 andre deltagere på det opprinnelige bildet, men de øvrige ble retusjert vekk da Stalin hadde utrensket alle de

ledende bolsjevikene fra revolusjonen. Den norske delegasjonen fikk møte Kalinin, Sovjetunionens offisielle statsoverhode fra 1919 til 1946.

Reisen til Krim.

På denne utflukten besøkte de bl.a. barnehjemmet «Maxim Gorki» for foreldreløse barn rett utenfor Kharkov (i dag den neststørste byen i Ukraina, Kharkiv). Det var mange foreldreløse barn i Ukraina som følge av krig og hungersnød. Det var ikke «mors beste barn» som befant seg der ifølge reiserapporten til Rudolf Nilsen. Barna «er aldeles blitt som ville, driver tiggeri og tyveri, og kjører lange strekninger som «tramps» med togene, idet de plasserer seg under på hjulakslene. Det er greit, at det er vanskelig å få slike små «anarkister», som i årevis har levet på dette vis, opdratt til nyttige arbeidere. Men barnehjemmet vi så viste at det går – og det udmerket.»

Men det som vakte hans største begeistring var besøket på Krim-halvøya. Her oppholdt de seg først i havnebyen Sevastopol, «den skinnende lyse sydens by». La oss ta et langt skritt tilbake i historien for å se hva som skjedde her den 22. mai 1787. Da ble det arrangert en middag for Katarina den store og hennes følge i palasset på Inkermanhøyden som stakk ut i Svartehavet. Under middagen gav Potemkin et diskret signal og gardinene ble dratt til side. Det åpenbarte seg et fantastisk skue – 24 linjeskip kom til syne i det naturlige amfiteateret i den nye flåtebasen i Sevastopol. «Madame, ved å etablere Sevastopol har du fullført i sør det Peter den store startet i nord» erklærte den franske ambassadøren Ségur til Katarina. Siden har Sevastopol bestandig hatt en særstilling innen Russland og Sovjetunionen fordi den huset flåtebasen for den viktige russiske Svartehavsflåten og dermed vært gjenstand for diverse krig og strid i både krig og fred. Ved Sovjetunionens oppløsning i 1991 fikk Russland en avtale med Ukraina om at de kunne bruke flåtebasen i Sevastopol fram til 2042. Flåtebasen stod også sentralt i forbindelse med den ulovlige russiske annektering av Krim i 2014.

Fra Sevastopol på sørvestkysten dro den norske delegasjonen med bil til Jalta på sørøstkysten – «langs en av de vakreste chaussées man kan forestille sig. Hvis der finnes et paradys, så er det sydkysten av Krim» skriver Rulle. Utflukten fra Sevastopol til Jalta har Rulle hyllet i et langt dikt på hele 28 vers á 8 linjer. Diktet ble først presentert i Norges Kommunistblad med tittelen «Reisen til Livadia» som ble forandret til «Russiske riviera» da det ble med i diktsamlingen som kom ut etter hans død i 1929. Vi vil følge reisen gjennom utdrag fra dette diktet.

Det var en glohet høstdag de tok fatt på bilturen. Landskapet var knusktørt, langs veien lå støvet tykt. «Det var som om alt under sol var dødt». «Alt jeg husker er at vi ønsket vann!» På toppen av fjellets skråning var der en portal.

Så gled vi igjennom porten - - -

Å, for et eventyr:

skrånende ned i dypet,

den russiske côte d'azur!

En glitrende morgengave

fra solen og Sortehavet

med kilder, som rislet med latter og sang

og haver, som nedover skrentene hang!

«Ja, sandelig var vi i Syden.» De reiste langs vindrueranker og drakk «i en kro et glass vin – og ett til og Krimskaja Vina er is og ild!»

Om aftenen: fremme i Jalta,

den syngende, leende by.

Og straks var vi hjemme i Jalta

og hevdet vårt vikingery.

Ohoi, hvor en murer fra tigerstaden

erobret seg blikke på strandpromenaden!

Så var han da også en seks fots kar

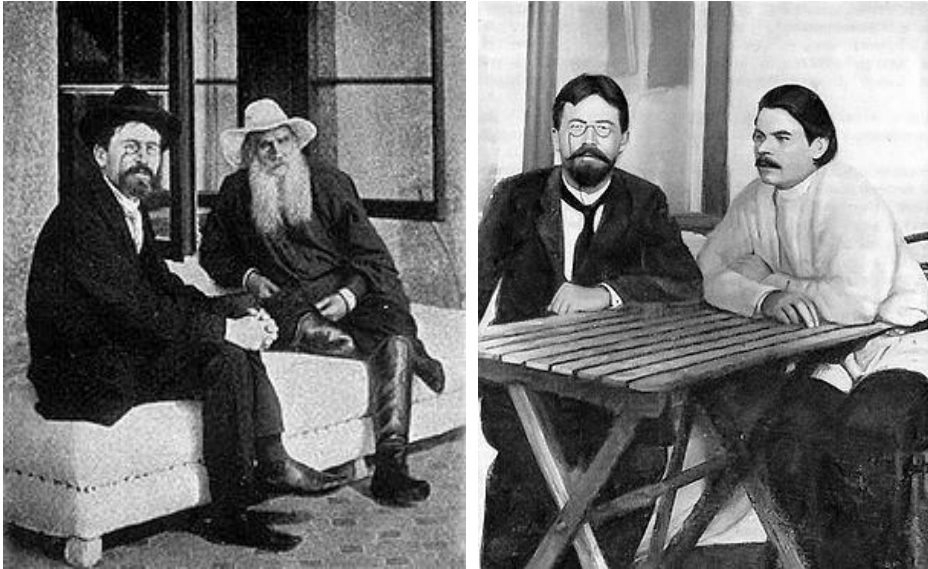
med håndlanger-trenede skulderblar!

Kraftkaren fra Oslo som imponerte på strandpromenaden, var Oskar Hansen som før annen verdenskrig var formann i Norsk murerforbund. Rudolf Nilsen fortsetter i de to neste vers å hylle strandpromenaden i Jalta, «hvor finner man maken på jord?» «Og alle de praktfulle vekster, de praktfulle piker der!»

Et moderne foto fra Jalta, Krims vakreste by.

Den litteraturinteresserte Rulle visste nok at det var rett i nærheten av strandpromenaden i Jalta at den berømte russiske forfatteren og dramatikeren Anton Tsjekhov tilbrakte sine siste år – han døde i 1904 - for å prøve å holde tuberkulosen i sjakk. Her skrev han to av sine mest kjente teaterstykker, «Kirsebærhagen» og «Tre søstre». Her hadde han besøk av mange celebriteter som forfatterne Leo Tolstoj og Maxim Gorki.

De berømte forfatterne Leo Tolstoj (bildet til venstre) og Maxim Gorkij (bildet til høyre) på besøk hos dramatikeren Anton Tsjekhov i hans hjem i Jalta.

Men reisefølget var ennå ikke ved reisens endemål, «Soria Moria»:

*Vårt mål var et Soria Moria,
men ikke i berget det blå
langt bortenfor solen og månen,
dit drømmen alene kan nå.
Vi kjørte et par kilometer
en vei uten hemmeligheter,
og der lå Livadia, tsarens palass,
på høyden med lynende vindusglass!*

*På avstand tok slottet sig ut som
et kongelig tillukket sted
med skinnende marmorfasader*

i fjern, majestetisk fred

bak veldige vindruemarker

og dype akasieparker.

Å Russland, han var nok en kostbar kar

å holde på ferie, din «lille far»!

Bruken av Livadia-palasset på den tiden den norske delegasjonen kom på besøk, var selve inkarnasjonen av hvordan revolusjonen hadde snudd opp ned på samfunnet. Nå var det ikke lenger «lille fars» (tsarens) familie og adelen som hadde glede og nytte av disse praktpalassene og eiendommene fra fordums dager, men folket selv. For hvem holdt nå til i Livadia-palasset? Svaret er i 25. vers:

Hør dét pessimister, som mener

at verden går langsomt frem:

fem hundrede fattige bønder

har kursted og hvilehjem

i tsarslottets haver og saler,

hvor før slike grove vandaler

kun spøkte i keiserens mareritt

som grinende djevler: Er dette ditt?

Palasset var på 1920-tallet omgjort til et sanatorium for tuberkuløse vanlige folk, hovedsakelig fattige bønder. I 1945 skjedde et viktig møte her hvis resultater fremdeles kaster skygger over Europa. Det kommer vi tilbake til helt i slutten av artikkelen.

Eiendommen Livadia rett utenfor Jalta ble sommerresidens for de russiske tsarer i 1861. Tsar Alexander 3 døde her i 1894. Hans etterfølger på tronen, den siste tsar Nikolaj 2, bygde i 1912 et helt nytt palass som vist på bildet. Da Rudolf Nilsen og den norske delegasjonen besøkte palasset i september 1927, var det omgjort til et sanatorium for turberkuløse fattige bønder. Hva som siden skjedde med Livadia omhandles i hovedteksten.

Rulle benytter de tre siste versene til å sette Krimlandets solkyst opp mot den franske riviera. Her er tatt med 3. siste og siste vers.

*En skjønnere, edlere hensikt
har Krimlandets solkyst fått
nu folket har tatt den til eie
og bor i dens rikmannslott.
-Jeg husker med ett den annen
vidunderlig blå stranden
hvor slitne i vesteuropeisk forstand
kan hente seg helse: i Nice og i Cannes.*

Men faen i Middelhavsstranden

og hele dens kytende kor! –

Vi hilser dig stolt og ærbødig,

erobrer, vår russiske bror.

Til lykke med hvilen og kuren

og pleiersken, mor din, naturen!

Vi vet at der her produseres kraft

til never på brukbare skaft.

Her kunne millionærenes Nice og Cannes pakke sammen. Lite visste Rudolf Nilsens da at Krimkysten senere igjen skulle bli boltreplass for de mektige og rike, først for maktapparatet i det sovjetiske kommunistpartiet, nomenklaturen, så lenge Sovjetunionen eksisterte og deretter for de styrtrike oligarkene etter Sovjetunionens oppløsning i 1991.

Avskjed med Sovjetunionen. Rulles foredrag om reisen på hjemmebane.

Det siste delegasjonen gjorde før de dro hjemme, var at de utstedte en erklæring til Arbeidernes faglige landsorganisasjon i Sovjetunionen. Erklæringen var ført i pennen av Rudolf Nilsen og en til. Det er sterke ord i avslutningen:

«Vårt håp er at proletariatet i alle land enhetlig og sterkt kan gå til omstyrting av det nuværende kapitalistiske velde og påbegynne opbygningen av det sosialistiske samfund. Ned med de imperialistiske angrep på Sovjet-Unionen! Fram for det internasjonale proletariatets overtagelse av samfundsmakten!»

Blendet av sin tro, sine håp og drømmer om revolusjonen og de nye mulighetene for arbeiderklassen/proletariatet er det fort gjort å glemme at virkeligheten ikke alltid er lik det man umiddelbart ser selv eller blir presentert. Man kan bli blendet for ikke å si forblindet av «Potemkins kulisser».

Hjemme i Norge holdt Rudolf Nilsen et lysbildeforedrag fra turen, bl.a. i Folkets Hus store sal den 12. oktober en måned etter hjemkomsten. Han startet foredraget sitt nettopp med å ta utgangspunkt i historien om Katarinas reise til Krim i 1787 fire år etter at Potemkim hadde lagt halvøya og hele det sørlige Ukraina som grenser mot Svartehavet og Azovhavet, under seg. Det er interessant å lese dette foredraget (som er gjengitt hos Martin Nag) nesten hundre år etter i lys av alt det som har skjedd i denne perioden og ikke minst dagens meget anspente forhold mellom Russland og Vesten som følge av krigen i Ukraina.

«For 140 år siden – i 1787 – seilte Katharina II av Russland nedover floden Dnjepr, for aa inspisere de sydlige deler av sitt imperium. Ved hennes side stod guvernøren av Syd-Russland, storadmiralen av Det sorte hav, Potemkim, og viste sin herskerinde og elskerinne hvor storartet han hadde styrt landet. Han viste henne blomstrende landsbyer med kirker og verksteder og et rikt og fornøiet folkeliv. Alt var utelukkende velstand.

Men hele stasen var bare teater.

Landsbyene var bygd op for besøkets skyld, husene var for det meste malte kulisser, folkene i dem gikk igjen som Tordenskjolds soldater, den ene dag etter den annen. Hvor sann historien er, kan man ikke godt vite, den stammer da også fra den franske gesant ved det russiske hof.»

I Simon Sebag Montefiores anerkjente bøker om «Potemkim og Katarina den store» og «Dynastiet Romanov» fra hhv. 2000 og 2016 belegger han grundig at fortellingene om Potemkims kulisser var oppspinn fra Katarina den stores og Potemkims fiender, dvs. det som Katarina fikk se var virkelig. Uansett om det var sant eller usant brukte Rudolf Nilsen denne liknelsen videre i foredraget til å harselere over borgerpressen i hovedstaden:

«Siden den russiske revolusjon i 1917 har gode borgere i alle land funnet ut, at i grunnen er det russisk karaktertrekk, denne evne som Potemkin hadde til å narre med kulisser. Og særlig har de russiske kommunister denne evne, de må være fabelaktig flinke i den potemkinske kunst. Hver gang det kommer en arbeiderrepresentant tilbake fra en reise i Sovjetunionen, og han forteller noget om forholdene der og Aftenposten ikke kan finne på annet enn å si, eller tilfeldigvis den dagen ikke har noget telegram fra Helsingfors eller noget lyssignal fra Mars – ja, da kan man være ganske sikker på at Aftenposten og de andre borgeraviser med fin ironi antyder:

Aha, Potemkims kulisser!

Nu, efter vaa delegasjons reise i Sovjetunionen er akkurat det samme hendt. Ikke bare borgerpressen her i hovedstaden, men samtlige efterplaprerer utover landet synger i kor:

Aha, Potemkims kulisser!

Saa eventyrlige virker altså vaare beretninger.»

Rudolf Nilsen fortsatte foredraget med å berette om det delegasjonen har opplevd og lært om forholdene i Russland – hele tiden i samme harselerende stil med stikk til borgerpressen og det norske borgerskapet. Han avsluttet første delen av foredraget med å henvise til at Aftenpostens redaktør, Frøisland, under et valg møte på Tøien skole i gaar uttalte at den norske Russlandsdelegasjonens opptreden var en skam hvoretter Rudolf Nilsen fortsatte:

«De mange arbeidere som var på møtet (dvs. på Tøien,), svarte med å synge «Internasjonalen», verdensproletariatets sang, og derfor det nye Russlands fedrelandssang. Det var et verdig svar.

Og først efter at sangen var slutt, kunde de få høre folk, som var der, få utbringe et 3 gange 3 hurra for et godt valg for høre og frisinnede venstre.

La dem kalle det skam, la dem kalle oss fedrelandsforrædere – vi svarer dem alltid med «Internasjonalen».

Det var første delen av foredraget, andre delen besto hovedsakelig av lysbilder og musikk.

I kjølvannet av delegasjonens tur til Russland høsten 1972 ble det noen måneder senere dannet en ny organisasjon «Sovjetunionens venner». Foreningen hadde fra starten av 27 medlemmer. I det første styret ble Rudolf Nilsen valgt som sekretær. Foreningen hadde kontor der møtene ble holdt, hjemme hos styremedlem Astrid Langseth i Gabels gate 11. Hun hadde representert husmødrene i Russlandsdelegasjonen og holdt foredrag sammen med Rudolf Nilsen om denne reisen. Foreningen «Sovjetunionens venner» ble senere oppløst ifm. annen verdenskrig, men «gjenoppstod» i juni 1945 under navnet «Sambandet Norge-Sovjetunionen» med medlemmer fra mange politiske leirer. (I 1946, ennå før den kalde krigen slo til, hadde foreningen 6 000 individuelle medlemmer + 31 000 kollektivt innmeldt.)

Viktig møte i Livadia som ennå kaster skygger inn i vår tid.

«En skigard varer ikke evig», så heller ikke det flotte Livadia-palasset skulle forbli et kursted for vanlige folk. Det skal imidlertid ha vart helt fram til Tysklands invasjon av Sovjetunionen i juni 1941. Etter den tyske erobring av Sevastopol og Krim benyttet det tyske Wehrmacht seg av palasset. Da de trakk seg tilbake fra Krim i 1944, etterlot de seg et sterkt skadet palass. Men sovjeterne klarte å restaurere det til en slik standard at palasset kunne huse den viktige Jalta-konferansen i februar 1945 med de tre store lederne på de alliertes side, Stalin, Roosevelt og Churchill. I dag er palasset mest kjent for denne begivenheten.

Selve konferansen foregikk på Livadia-palasset. På grunn av sin helsesituasjon bodde også president Roosevelt på samme sted mens Stalin og Churchill bodde på hvert sitt standsmessige sted i nærheten. Her ble Europas skjebne med oppdelingen av en østlig blokk og en vestlig blokk besejlet, dvs. en sovjetisk og en vestlig innflytelsessone. Det har blitt hevdet at det skjedde som et resultat av Roosevelts sterkt svekkede helse under konferansen. Roosevelt døde bare noen uker senere av hjerneslag, den 12. april 1945.

Uansett har beslutningene på konferansen skapt ringvirkninger helt inn i vår tid og ligger som et bakteppe også for Russlands invasjon i Ukraina. Russland og Putin i særdeleshet har aldri akseptert at de tidligere østblokklandene etter Sovjetunionens fall i 1991 heller har villet søke trygghet vestover mot EU og NATO enn å beholde sin plass i Russlands fold. Da den tidligere sovjetrepublikken Ukraina også ønsket å orientere seg mer i vestlig retning, rant begeret over for president Putin og kretsen rundt ham.

De tre store, Churchill, Roosevelt og Stalin under Jaltakonferansen i februar 1945. Roosevelt hadde en alvorlig svekket helse under konferansen og bodde derfor på Livadia-palasset der konferansen fant sted mens de to andre med sine delegasjoner bodde i egne «palasser» et stykke unna.

Det var nok ikke dette Rudolf Nilsen hadde sett for seg da han besøkte Livadia-palasset i september 1927. Den nye bruken av palasset som sanatorium for vanlige bønder så han som det foreløpige høydepunktet på veien mot å realisere det kommunistiske idealsamfunnet. Han så ingen skjær i sjøen, veien mot det forjettede land – et Soria-Moria for folket - var staket ut og man var godt i gang. At situasjonen ikke var så håpefull åpenbarte seg mer og mer etter hvert som Stalin klarte å kvitte seg med sine politiske konkurrenter og kunne innføre et mer og mer eneveldig og despotisk styre. Rudolf Nilsen døde for tidlig til å oppfatte hva som var i gang.

Etter Sovjetunionens fall i 1991 er Livadia – Rulles Soria-Moria - et museum. I annen etasje kan man se de tidligere keiserlige gemakker og keiserens arbeidsværelse.

Hvis Rulle hadde sett hva som har skjedd i Ukraina fra februar 2022, ville han kanskje ha kommet i hu Hamsuns nærmest profetiske ord fra sin reiseberetning i Russland «I Æventyrland» på slutten av 1890-tallet:

«Man adlyder en mand som *kan* befale. Man adlød Napoleon med henrykkelse. Det er en nydelse å adlyde. Og det russiske folk kan det endnu.»

Spørsmålet er hvor lenge det russiske folk synes det er en nytelse å adlyde den befalende Putin etter hans brutale angrep på Ukraina i februar 1922. Bare tiden vet. Den vil før eller siden komme med fasiten.

(Her må det til slutt skytes inn at Hamsun som kjent lot seg henrykke og forføre av nazismen. En verre fornædning av seg selv enn hans famøse nekrolog over Hitler i Aftenposten den 7. mai 1945 er vanskelig å tenke seg.)